

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра педагогіки

ЗАТВЕРДЖЕНО
Факультет гуманітарно-педагогічний
19 червня 2025 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПЕДАГОГІКА ТА УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика та інформація»

Спеціальність: С4 «Психологія»

Освітня програма: «Психологія» (ОС «Доктор філософії»)

Факультет: гуманітарно-педагогічний

РОЗРОБНИКИ: професори кафедри педагогіки, д.пед.н. Ігор БУЦИК, Оксана ВАСЮК, Станіслав НІКОЛАЄНКО, Руслан СОПІВНИК, доцент кафедри педагогіки, к.пед.н. Олег ЄРЕСЬКО

Київ – 2025 р.

Опис навчальної дисципліни «Педагогіка та управління закладами вищої освіти»

Навчальна дисципліна є обов'язковим освітнім компонентом освітньо-наукової програми третього рівня вищої освіти за всіма спеціальностями. Знайомить аспірантів із методологією педагогічної науки, знаннями основних педагогічних категорій і понять, закономірностей функціонування системи вищої освіти і її складників (освітній процес, управління, викладач, здобувач вищої освіти тощо); з інноваційними технологіями в освіті, формами організації, методами, засобами навчання, виховання, управління в системі вищої освіти; розвиває практичні уміння і навички творчого дослідницького підходу до організації педагогічної діяльності в умовах закладу вищої освіти.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь

Освітній ступінь	Доктор філософії	
Спеціальність	С4 «Психологія»	
Освітньо-наукова програма	«Психологія»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	Денна	Заочна
Курс (рік підготовки)	1	1
Семестр	1	1
Лекційні заняття	15 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	8 год.
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	75 год.	104 год.
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	3 год.	

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Метою освітнього компонента «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» є підготовка аспірантів як майбутніх науково-педагогічних працівників, наставників академічних груп до здійснення навчально-виховної і науково-методичної роботи, проведення різноманітних заходів, що сприяють соціальному розвитку молоді, яка навчається; отримання сучасних знань із правових засад створення та діяльності закладів вищої освіти України, а також формування певних умінь та навичок щодо застосування на практиці норм чинного законодавства в роботі на посадах у закладах освіти.

Набуття компетентностей:

Інтегральна компетентність: Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері психології (що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань для теорії та практики), застосовувати сучасні методології наукової та науково-педагогічної діяльності, здійснювати власні наукові дослідження, результати яких мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 04. Здатність працювати у міжнародному контексті.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК 03. Здатність здійснювати науково-педагогічну та управлінську діяльність у вищій школі.

СК 06. Здатність до рефлексії, саморозвитку, провадити наукову діяльність в умовах невизначеності.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН02. Розуміти загальні принципи та методи психології, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері психології та у викладацькій практиці.

ПРН09. Організовувати і здійснювати освітній процес у сфері психології, його наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення, застосувати ефективні методики викладання навчальних дисциплін.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма					заочна форма		
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		Л	П	с.р.		Л	П	с.р.
Модуль 1. Педагогіка вищої школи								
Тема 1. Педагогіка вищої школи як галузь педагогіки.	9	1	2	6	12	1	1	22
Тема 2. Студент закладу вищої освіти як об'єкт і суб'єкт навчання. Викладач закладу вищої освіти як організатор освітнього процесу ЗВО.	9	1	2	6	12			
Тема 3. Нормативно-правова база освітньої галузі України. Зміст освіти і зміст навчання у сучасній вищій школі.	9	1	2	6	12	1	1	10
Тема 4. Процес навчання, його структура. Закономірності, принципи та правила навчання. Методи навчання. Контроль і оцінювання успішності у навчанні.	15	2	4	9	12	1	1	10
Тема 5. Формування ціннісного світогляду особистості студента. Діяльність наставника академічної групи. Студентський колектив. Лідер і лідерство в колективі.	15	2	4	9	12	1	1	10

Усього за модулем 1:	57	7	14	36	60	4	4	52
Модуль 2. Управління закладами вищої освіти								
Тема 6. Світові та національні тенденції управління розвитком освіти. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти.	15	2	4	9	12	1	1	10
Тема 7. Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України.	15	2	4	9	12	1	1	10
Тема 8. Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності закладів освіти.	15	2	4	9	12	1	1	10
Тема 9. Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.	9	1	2	6	12	1	1	22
Тема 10. Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти.	9	1	2	6	12			
Усього за модулем 2:	63	8	16	39	60	4	4	52
Усього годин	120	15	30	75	120	8	8	104

3.Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Зміст і завдання курсу. Педагогіка вищої школи як галузь педагогіки	1
2	Функції учасників освітнього процесу в ЗВО. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія	1
3	Нормативно-правова база освітньої галузі України. Зміст освіти	1
4	Дидактика, основні закономірності навчання. Контроль і оцінювання успішності у навчанні.	2
5	Формування ціннісного світогляду особистості студента. Студентський колектив. Лідерство	2
6	Світові та національні тенденції управління розвитком освіти	2

7	Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України	2
8	Фінансово-господарська діяльність і охорона праці в закладах освіти	2
9	Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.	1
10	Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти.	1

4. Теми лабораторних (практичних, семінарських) занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Вища школа і педагогіка вищої школи України на сучасному етапі. Студент та викладач як суб'єкти педагогічної взаємодії.	2
2.	Теорії наукового пізнання, їх характеристика. Сучасні підходи до формування змісту навчання у вищій школі. Процес навчання, його структура. Закономірності, принципи та правила навчання.	4
3.	Форми та методи навчання. Закономірності розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів та шляхи її активізації. Контроль і оцінка знань, умінь і навичок студентів.	4
4.	Формування ціннісного світогляду особистості студента. Діяльність наставника академічної групи.	4
5.	Студентський колектив. Лідер і лідерство в колективі.	2
6.	Світові та національні тенденції управління розвитком освіти. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти.	4
7.	Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України.	2
8.	Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності навчальних закладів.	2
9.	Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.	4
10.	Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти.	2

5. Теми самостійної роботи

№ п/п	Назва теми та зміст самостійної роботи	Кількість годин
1.	Тема1. Педагогіка вищої школи як галузь педагогіки. Завдання:	11

	Категорії педагогіки вищої школи. Джерела педагогіки вищої школи. Місце педагогіки вищої школи у системі педагогічних наук. Предмет педагогіки вищої школи. Завдання педагогіки вищої школи. Функції педагогіки вищої школи. Тенденції розвитку педагогіки вищої школи. Сутність педагогічного процесу у вищій школі. Об'єкт педагогіки вищої школи. Поняття «формування» та «розвиток». Фактори розвитку особистості.	
2	Тема 2. Студент закладу вищої освіти як об'єкт і суб'єкт навчання. Викладач закладу вищої освіти як організатор освітнього процесу ЗВО Завдання: Студентство як соціальна група. Права студентства. Обов'язки студентства. Психологічні особливості студентського віку. Типології студентства. Адаптації студента до навчання у ЗВО. Педагогічна діяльність у ЗВО. Функції викладача ЗВО. Права і обов'язки викладачів ЗВО. Компоненти праці викладача. Типи спілкування викладачів зі студентами. Стили педагогічного спілкування. Педагогічна майстерність. Педагогічна культура.	11
3.	Тема 3. Нормативно-правова база освітньої галузі України. Зміст освіти і зміст навчання у сучасній вищій школі. Завдання: Пізнання, творчість і параметри, що їх характеризують. Класифікація методів наукового пізнання. Абстрагування та конкретизація. Аналіз та синтез. Індукція та дедукція. Формалізація. Алгоритмізація та моделювання. Розпізнавання образів. Експертна оцінка. Наукові методи емпіричного дослідження. Національна рамка кваліфікацій. Поняття «копетентності» та «компетенції». Нормативно-правові документи, що обґрунтовують зміст освіти у вищій школі України. Сутність змісту освіти. Теорії формування змісту освіти, вимоги до змісту, відбір змісту освіти. Компоненти змісту освіти. Сучасні напрями оновлення змісту освіти вищої школи.	10

4.	Тема 4. Процес навчання, його структура. Закономірності, принципи та правила навчання. Методи навчання. Закономірності розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів та шляхи її активізації. Контроль і оцінювання успішності у навчанні. Завдання: Поняття «дидактики вищої школи» та її основні категорії. Завдання дидактики вищої школи. Загальні закономірності навчання у дидактиці вищої школи. Система принципів навчання. Принцип єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання. Напрями реалізації принципу забезпечення органічної єдності теоретичної і практичної підготовки фахівців вищої кваліфікації. Класифікації методів навчання. Зв'язок між наочними, словесними і практичними методами навчання. Види організаційних форм навчання в ЗВО. Види лекцій та їх особливості. Дидактичні вимоги до лекції. Відмінність між семінарським, лабораторним та практичним заняттями. Поняття «засоби навчання». Правила проведення семінарського, лабораторного та практичного заняття. Теоретичні засади активізації навчальної діяльності. Структура активності. Характеристика навчально-пізнавальної діяльності. Активні форми організації навчання в ЗВО. Методи активізації навчання студентів у ЗВО. Прийоми і засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Шляхи і умови активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Педагогічні технології у вищій школі. Поняття компетентнісного підходу. Компетентнісний підхід у формуванні змісту освіти. Мета вищої освіти. Суттєві протиріччя сучасного педагогічного процесу ЗВО. Принципи, якими регулюється педагогічний процес Сутність поняття «контроль». Функції та принципи контролю. Види контролю. Критерії оцінки знань студентів. Рівні знань студентів. Форми та методи перевірки ЗУН студентів. Тестовий контроль знань студентів.	10
5.	Тема 5. Формування ціннісного світогляду особистості студента. Діяльність наставника академічної групи. Студентський колектив. Лідер і лідерство в колективі. Завдання: Сутність процесу виховання. Поняття «виховання», «самовиховання», «перевиховання», «вихованість». Особливості процесу виховання. Структурні елементи виховання. Етапи процесу виховання.	10

	Концепція національного виховання. Шляхи підвищення ефективності процесу виховання. Поняття «закономірності виховання» та «принципи виховання». Характеристика основних принципів виховання. Зміст виховання. Основні напрями виховання у вищій школі. Поняття «метод виховання» та «прийом виховання». Класифікація методів виховання, їх характеристика. Умови оптимального вибору і ефективного застосування методів виховання. Позааудиторна та позаविшівська виховна робота, її завдання, зміст та принципи організації. Поняття «форма виховної роботи». Організаційні форми виховання у ЗВО. Найбільш поширені форми масової виховної роботи. Структура і зміст виховної години. Функції, завдання, напрямки та зміст педагогічної діяльності наставника студентської групи. Планування виховної роботи з групою. Поняття «колектив», ознаки колективу. Функції та стадії розвитку студентського колективу. Структура та різновиди студентського колективу, органи студентського самоврядування. Молодіжні організації, їх роль у вихованні студентів. Діагностика і вимірювання вихованості. Критерії вихованості. Ступені вихованості. Методи діагностики вихованості. Соціометричний тест. Обробка результатів дослідження та їх використання у виховному процесі.	
6.	Тема 6. Світові та національні тенденції управління розвитком освіти. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти. Завдання: Розкрити вплив глобальних викликів на освіту та науку в світі й українському суспільстві. Описати значення економіки знань у контексті глобалізаційних процесів. Проаналізувати динаміку витрат на освіту в бюджетах останніх років. Які висновки можна зробити? Чому країни, які часто мають хороші природні ресурси, землі, не завжди стають світовими лідерами? Навести приклади таких країн, а також держав, які без природних багатств досягли значних успіхів. Чи є доцільним в Україні введення плати за навчання в старшій школі? Відміна положень ст. 53 Конституції України щодо обов'язковості повної загальної середньої освіти. Які загрози несе суспільству розвиток технологій, підвищення ролі штучного інтелекту? Оцінка цих загроз у працях Ю. Н. Харарі. Проаналізуйте табл. «Етапи розвитку суспільства і комунікацій». Чому прискорений розвиток науково-технічного прогресу спостерігався в останні роки (XIX–XX ст.)?	10

	Обґрунтувати основні принципи освітньої діяльності (відповідно до Закону України «Про освіту»). Розповісти про законодавчі підходи до місця і ролі керівника закладу освіти. Охарактеризувати вимоги до керівника закладу освіти згідно з Законом України «Про освіту». Викласти зміст Кодексу законів про працю України (КЗППУ) щодо форми прийому на роботу. Описати права, завдання та обов'язки керівника закладу вищої освіти. Охарактеризувати структуру керівництва університетом (на прикладі НУБіП України). Охарактеризувати функції ректорату. Що таке посадові обов'язки працівника? Яка їхня структура? У чому особливості порядку обрання та діяльності керівника закладу вищої освіти порівняно з керівником школи чи училища? Чим викликана, на Ваш погляд, необхідність демократизації життя закладів освіти? Охарактеризувати класифікації суб'єктів господарювання, які надають послуги в сфері освіти.	
7.	Тема 7. Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України. Завдання: Розкрити сучасний стан вищої освіти в Європі і світі. У чому відмінність між університетами США, Європи і України? Що між ними спільного? Опрацювати в новому Законі України «Про вищу освіту» розділ, присвячений управлінню освіти. Охарактеризувати особливості керівництва закладом вищої освіти. Охарактеризувати Національну рамку кваліфікацій. Які її рівні охоплює забезпечує вища освіта? Проаналізувати міжнародну класифікацію професій. До яких галузей освіти і які кваліфікації забезпечуються в НУБіП? Обґрунтувати основні напрями інноваційного розвитку і шляхи модернізації та оновлення вищої освіти України. У чому полягає сутність терміна «нова економіка освіти»? Що потрібно зробити для зацікавлення бізнесу в розвитку освіти? Охарактеризувати зміни, передбачені новим Законом України «Про вищу освіту» (2014). Описати роль і місце Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Яка його взаємодія з ЗВО? Охарактеризувати напрями розвитку НУБіП України відповідно до програми «Голосіївська ініціатива – 2025». Яка роль студентського самоврядування в підвищенні якості освітнього процесу? Назвати основні напрями розвитку, які впливають на майбутнє світу, кожної країни. Прокоментуйте роль жінки в керівній ланці країни.	10

8.	Тема 8. Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності закладів освіти. Завдання: Проаналізувати Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Земельний кодекс України та інші нормативноправові документи, що регламентують фінансово-господарську діяльність закладів освіти. Визначити, що важливіше для державних та комунальних закладів освіти: бути бюджетною установою чи отримувачем коштів? Визначити джерела надходжень закладу освіти, які б поповнювали його бюджет. Ознайомитися з нормативно-правовими актами з охорони праці та організаційними засадами працевохоронної роботи. Чи повинні державні та комунальні заклади освіти сплачувати податок на землю? З якою метою створюють фонди розвитку освіти, благодійницькі фонди? Які напрями наукової, інноваційної діяльності можуть істотно поповнити бюджет університету? Які статті кошторису університету є захищеними? Чи вилучають в бюджет держави кошти, які університет отримав за надання освітніх послуг у кінці бюджетного року? Охарактеризувати сучасні тенденції розвитку вищої освіти в провідних країнах Європи та світу. Розкрити особливості модернізації вищої освіти України відповідно до Болонського процесу. Порівняти структуру, видатки бюджету НУБіП України і Університету штату Айова. Які висновки можна зробити на основі такого аналізу? Охарактеризувати аграрну освіту Німеччини. В чому її відмінність від української? Проаналізувати зміни, що відбулися в освіті України після підписання Болонської Угоди. Які тенденції можна визначити?	10
9.	Тема 9. Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти. Завдання: Ознайомитися з основними теоріями управління соціальними системами. Охарактеризувати спеціальні закони управління. Описати основні моделі управління освітніми установами. Що таке самоменеджмент, особистий план розвитку. Назвати найбільш поширені технології ефективного управління часом. Що таке тайм-менеджмент? Назвати найбільш поширені технології ефективного використання часу («Альп», «Дерево цілей», система Франкліна, АБВГД-аналіз та ін.). Охарактеризувати організаційні форми управління закладу освіти та критерії оцінювання управлінської діяльності керівника закладу освіти. Обґрунтувати особливості планування роботи закладу освіти. Розробити план роботи закладу освіти (за вибором студента) на вересень (початок навчального року) та червень (завершення навчального року).	11

	Опрацювати тест на уміння делегувати доручення. Чому кращі менеджери світових фірм віддають перевагу дисципліні людей, мислення та дій? Які основні розділи плану роботи університету? Ознайомитися з працею Джима Коллінза «Від хорошого до великого». Чому в процесі створення успішної фірми на перше місце ставлять підбір команди, однодумців, а не вироблення стратегії розвитку? Що означають вирази «дивитися у вікно» чи «дивитися в дзеркало»? Чому керівники 5-го рівня не поспішають зі змінами, реформами, а спочатку зосереджуються на ліквідації недоліків? Що таке управлінське рішення? Навести приклад управлінського рішення в закладі освіти. Розкрити сутність управлінських рішень та вимоги до їх прийняття. Обґрунтувати етапи прийняття управлінських рішень. Навести приклади об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на прийняття управлінських рішень. Як впливає психологічний стан, характер керівника на рішення? Порівняти індивідуальний та колегіальний підхід до прийняття управлінських рішень у закладі освіти. Які рішення є більш ефективними – колегіальні чи індивідуальні? Описати сутність і вимоги до контролю за виконанням управлінських рішень. Чому в університетських колективах слід більше уваги надавати колегіальним формам прийняття рішень? Підготувати план виконання рішення (підготовка Дня знань, випускного вечора та ін.).	
10.	Тема 10. Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти. Завдання: Назвати вимоги до професії за Є. Клімовим. Назвати вимоги до професії за К. Платоновим. Розкрити сутність понять професіограма і психограма. Скласти перелік норм і вимог, яким повинен відповідати керівник закладу освіти. Описати складники іміджу керівника закладу освіти. Охарактеризувати стилі керівництва відповідно до різних їх класифікацій (автократичний, демократичний, ліберальний). Охарактеризувати сильні і слабкі сторони наведених прийомів управління колективом. Охарактеризувати типи «важких керівників». Назвати основні складники піраміди потреб людини за А. Маслоу. Виділити найголовніші потреби людини, враховуючи які керівник може мати підтримку в колективі. Доведіть свою позицію, спираючись на власний досвід. Описати характеристику керівника 5-го рівня за Дж. Коллінзом. Розкрити сутність поняття етика та охарактеризувати структуру етики як науки. Навести класифікацію етичних цінностей. Обґрунтувати принципи етичних відносин у межах освітніх організацій. Визначити особливості професійної етики керівника закладу освіти. Охарактеризувати рівні моральної свідомості особистості.	11

	Обґрунтувати поняття «конфлікт», охарактеризувати його види та причини виникнення. Схарактеризувати основні стилі поведінки особистості у конфліктній ситуації. Навести приклади з власного життя щодо виникнення конфліктів, шляхів їх вирішення. З якою метою в університеті запроваджено урочисту присягу студента? Охарактеризувати основні положення Етичного кодексу науково-педагогічного працівника НУБіП України.	
--	---	--

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- захист реферативних робіт, проєктів;
- самооцінювання.

7. Методи навчання :

- метод проблемного навчання;
- метод практико-орієнтованого навчання;
- метод проєктного навчання;
- метод перевернутого класу, змішаного навчання;
- метод навчання через дослідження;
- метод навчальних дискусій та дебат;
- метод командної роботи, мозкового штурму.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного “Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у НУБіП України”.

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Педагогіка вищої школи		
Практичне заняття 1	<i>Знати та обґрунтовувати:</i> Категорії педагогіки вищої школи. Джерела педагогіки вищої школи. Місце педагогіки вищої школи у системі педагогічних наук. Предмет педагогіки вищої школи. Завдання педагогіки вищої школи. Функції педагогіки вищої школи. Тенденції розвитку педагогіки вищої школи. Сутність педагогічного процесу у вищій школі. Об'єкт педагогіки вищої школи. Поняття «формування» та «розвиток». Фактори розвитку особистості.	5
Самостійна робота 1	У результаті самостійної роботи здобувач освіти опановує систему базових категорій педагогіки вищої школи, розкриває її предмет, об'єкт, завдання й функції, визначає місце цієї галузі у структурі педагогічних наук, аналізує джерела та сучасні тенденції її розвитку, усвідомлює сутність педагогічного процесу у вищій школі, а також	5

	розуміє зміст понять «формування» і «розвиток» та роль основних факторів розвитку особистості.	
Практичне заняття 2	<i>Знати та обґрунтовувати:</i> Студентство як соціальна група. Права студентства. Обов'язки студентства. Функції викладача ЗВО. Права і обов'язки викладачів ЗВО. Компоненти праці викладача. Типи спілкування викладачів зі студентами.	5
Самостійна робота 2	У результаті самостійної роботи здобувач освіти характеризує студентство як особливу соціальну групу, аналізує права й обов'язки студентів та викладачів закладу вищої освіти, розкриває психологічні особливості студентського віку, типології та механізми адаптації студентів до навчання у ЗВО, а також визначає сутність педагогічної діяльності викладача, його функції, компоненти професійної праці, типи й стилі педагогічного спілкування та значення педагогічної майстерності й культури в організації освітнього процесу.	5
Практичне заняття 3	<i>Знати та обґрунтовувати:</i> Наукові методи емпіричного дослідження. Національна рамка кваліфікацій. Поняття «копетентності» та «компетенції». Нормативно-правові документи, що обґрунтовують зміст освіти у вищій школі України. Сутність змісту освіти. Теорії формування змісту освіти, вимоги до змісту, відбір змісту освіти. Компоненти змісту освіти. Сучасні напрями оновлення змісту освіти вищої школи.	10
Самостійна робота 3	У результаті самостійної роботи здобувач освіти розуміє нормативно-правові засади функціонування освітньої галузі України, характеризує зміст освіти й навчання у сучасній вищій школі, аналізує основні методи наукового пізнання та емпіричного дослідження, розкриває сутність і співвідношення понять «копетентність» і «компетенція», визначає вимоги, компоненти та теорії формування змісту освіти, а також окреслює сучасні напрями його оновлення відповідно до Національної рамки кваліфікацій.	10
Практичне заняття 4	<i>Знати та обґрунтовувати:</i> Поняття «дидактики вищої школи» та її основні категорії. Завдання дидактики вищої школи. Загальні закономірності навчання у дидактиці вищої школи.	10

	Система принципів навчання. Принцип єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання. Функції та принципи контролю. Види контролю.	
Самостійна робота 4	У результаті самостійної роботи здобувач освіти засвоює теоретичні засади дидактики вищої школи, розкриває структуру та закономірності процесу навчання, характеризує принципи, методи, форми й засоби навчальної діяльності у ЗВО, аналізує шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах компетентнісного підходу, а також обґрунтовує роль контролю й оцінювання у забезпеченні якості освітнього процесу.	10
Практичне заняття 5	<i>Знати та обґрунтовувати:</i> Сутність процесу виховання. Поняття «виховання», «самовиховання», «перевиховання», «вихованість». Особливості процесу виховання. Структурні елементи виховання. Етапи процесу виховання. Концепція національного виховання. Шляхи підвищення ефективності процесу виховання. Функції, завдання, напрямки та зміст педагогічної діяльності наставника студентської групи.	5
Самостійна робота 5	У результаті самостійної роботи здобувач освіти опановує теоретичні основи та закономірності процесу виховання у вищій школі, усвідомлює зміст і напрями формування ціннісного світогляду студента, аналізує роль наставника академічної групи й студентського колективу, розкриває механізми лідерства та самоврядування, а також набуває вмінь планувати, організовувати й діагностувати ефективність виховної роботи в освітньому середовищі ЗВО.	5
Модульна контрольна робота 1./ Захист реферативного дослідження, проєкту		30
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. Управління закладами вищої освіти		
Практичне заняття 1	<i>Знати та обґрунтовувати:</i> Глобальні виклики освіти та науки в світі й українському суспільстві. Значення економіки знань у контексті глобалізаційних процесів. Динаміка витрат на освіту в бюджетах останніх років.	10

	Права, завдання та обов'язки керівника закладу вищої освіти. Структура керівництва університетом (на прикладі НУБіП України). Функції ректорату. Посадові обов'язки працівника.	
Самостійна робота 1	У результаті самостійної роботи здобувач освіти формує цілісне розуміння світових і національних тенденцій управління розвитком освіти, аналізує вплив глобальних викликів, економіки знань і науково-технічного прогресу на освітню сферу, критично осмислює соціально-економічні та технологічні загрози, зокрема пов'язані з розвитком штучного інтелекту, а також опановує нормативно-правові засади управлінської діяльності, структуру та функції керівництва закладу освіти й особливості демократизації освітнього управління.	10
Практичне заняття 2	<i>Знати та обґрунтовувати:</i> Сучасний стан вищої освіти в Європі і світі. Особливості керівництва закладом вищої освіти. Національну рамку кваліфікацій. Міжнародну класифікацію професій. Основні напрями інноваційного розвитку і шляхи модернізації та оновлення вищої освіти України. Роль і місце Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Напрями розвитку НУБіП України відповідно до програми «Голосіївська ініціатива – 2025». Роль студентського самоврядування в підвищенні якості освітнього процесу	5
Самостійна робота 2	У результаті самостійної роботи здобувач освіти усвідомлює вплив європейських і світових інтеграційних процесів на розвиток та законодавче забезпечення вищої освіти України, порівнює моделі функціонування університетів різних країн, аналізує положення національного й міжнародного освітнього законодавства, Національної рамки кваліфікацій та системи забезпечення якості освіти, а також обґрунтовує напрями інноваційного розвитку, модернізації вищої освіти й роль академічної спільноти, студентського самоврядування та гендерного лідерства у формуванні майбутнього освітнього простору.	5
Практичне заняття 3	<i>Знати та обґрунтовувати:</i> Джерела надходжень закладу освіти, які поповнюють його бюджет. Нормативно-правові акти з охорони праці та організаційні засадами працевпорядкової роботи. Напрями наукової, інноваційної діяльності, які можуть істотно поповнити бюджет університету.	5

	Захищені статті кошторису університету	
Самостійна робота 3	У результаті самостійної роботи здобувач освіти набуває здатності комплексно аналізувати нормативно-правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та охорони праці в закладах освіти, оцінювати джерела і механізми формування бюджету університету, порівнювати вітчизняний і зарубіжний досвід організації та фінансування вищої освіти, а також робити обґрунтовані висновки щодо модернізації освітньої галузі України в контексті Болонського процесу та світових освітніх тенденцій.	5
Практичне заняття 4	<i>Знати та обґрунтовувати:</i> Основні теорії управління соціальними системами. Спеціальні закони управління. Основні моделі управління освітніми установами. Самоменеджмент, особистий план розвитку. Організаційні форми управління закладу освіти та критерії оцінювання управлінської діяльності керівника закладу освіти. Особливості планування роботи закладу освіти. Сутність та етапи прийняття управлінських рішень, вимоги до їх прийняття.	10
Самостійна робота 4	У результаті самостійної роботи здобувач освіти формує цілісне уявлення про теорії та моделі управління закладами освіти, оволодіває основами самоменеджменту й тайм-менеджменту, набуває навичок планування та делегування, аналізу управлінської діяльності керівника, а також здатності обґрунтовано приймати, реалізовувати й контролювати управлінські рішення з урахуванням психологічних, організаційних і колегіальних чинників.	10
Практичне заняття 5	<i>Знати та обґрунтовувати:</i> Сутність понять професіограма і психограма. Перелік норм і вимог, яким повинен відповідати керівник закладу освіти. Складники іміджу керівника закладу освіти. Стилі керівництва відповідно до різних їх класифікацій (автократичний, демократичний, ліберальний), сильні і слабкі сторони наведених прийомів управління колективом. Основні складники піраміди потреб людини за А. Маслоу. Сутність поняття етика та структуру етики як науки. Класифікацію етичних цінностей. Принципи етичних відносин у межах освітніх організацій. Особливості професійної етики керівника закладу освіти.	5

Самостійна робота 5	У результаті самостійної роботи здобувач освіти опановує професійні та етичні вимоги до керівника закладу освіти, формує уявлення про професіограму та психограму, стилі управління та їх переваги і недоліки, види конфліктів і способи їх вирішення, структуру моральної свідомості, основи етики професійної діяльності, а також здатність обґрунтовано застосовувати етичні норми та принципи у взаємодії з колективом і студентами.	5
Модульна контрольна робота 2.		30
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Екзамен/залік	30	
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	Відмінно
74-89	Добре
60-73	Задовільно
0-59	Незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо деєлайнів та перескладання	Відтермінування здачі завдань самостійної роботи, практичних занять у випадках хвороби чи якоїсь іншої вагомості для здобувача причини може бути дозволене за умови надання необхідної документації. Відтермінування здачі екзамену може бути дозволене у випадку вагомості причини за умови погодження з гарантом ОНП та відділом Аспірантури. Проведення навчальних занять, терміни та умови виконання навчальних завдань можуть бути адаптовані до запитів здобувачів із документально підтвердженими особливими потребами. Відповідальністю здобувача залишається вчасне надання таких документів.
Політика щодо академічної доброчесності	Вступаючи на цей курс, здобувачі повинні дотримуватися норм поведінки, прописаних у Положенні про академічну доброчесність у Національному університеті біоресурсів і природокористування України (https://nubip.edu.ua/node/12654). Здобувачі повинні знати та дотримуватись академічної доброчесності з усіх питань цього курсу. Порушення академічної доброчесності тягне за собою академічну відповідальність.
Політика щодо відвідування	Відвідування лекцій та практичних занять з курсу є обов'язковим, воно забезпечує краще розуміння матеріалу, дає можливість простежити зв'язок між теоретичною інформацією та її прикладним аспектом, сформувати систему знань та ґрунтовно підготуватись до екзамену. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із гарантом ОНП та відділом аспірантури).

9. Навчально-методичне забезпечення:

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn – <https://elearn.nubip.edu.ua/enrol/index.php?id=4863>)
- Єресько О. В., Чередник Л. М. Методичні рекомендації з дисципліни «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» для здобувачів ОС «Доктор філософії» за спец. 011 «Освітні, педагогічні науки». Київ: НУБіП України. 2024.

10. Рекомендовані джерела інформації:

Основні

1. Калашнікова Л. М., Жерновникова О. А. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях: навч. посіб. Харків, 2016. 260 с.
2. Козлакова Г. О., Орос І. І., Силадій І. М. Педагогіка вищої школи: методичні рекомендації до вивчення дисципліни. Берегово: ЗУІФР, 2017. 32 с.
3. Навчальний посібник з дисципліни «Педагогіка вищої школи». Уклад. А. В. Лисенко. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 102 с.
4. Нагаєв В. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Харків: «Стильна типографія», 2019. 267 с.
5. Немченко С. Г., Крижко В. В., Шумілова І. Ф., Старокожко О. М., Голік О. Б. Педагогіка вищої школи: підруч. Бердянськ : БДПУ, 2020. 517 с.
6. Ніколаєнко С. М. Керівник закладу освіти (організаційно-педагогічні та правові основи управлінської діяльності) : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : НУБіП України, 2019. 408 с.
7. Ніколаєнко С. М. Керівник навчального закладу: навч. посіб. Київ, НУБіП України, 2016. 172 с.
8. Педагогіка вищої школи: збірник тестових завдань. Уклад. В. І. Кобаль. Мукачєво: МДУ, 2016. 74 с.
9. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.
10. Педагогіка та психологія вищої школи (Частина І. Педагогіка вищої школи): хрестоматія ; навч. посібн. Уклад. Світлана Володимирівна Виговська; Оксана Вікторівна Васюк. Київ: ЦП «Компринт», 2017. 797 с.
11. Сопівник Р. В., Сопівник І. В., Варивода Н. А. Лідерологія: навч. посіб. К.: «Компринт», 2018. 488 с.
12. Сопівник Р. В., Супрун Д. М., Григоренко Т. В., Сопівник І. В. Social leadership and team building: навч. посіб. Київ, 2023. 336 с.
13. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни: навч. посіб. для підготовки докторів філософії. Уклад. І. О. Казак. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. 116 с.

Допоміжні

1. Андрущенко В., Свириденко Д. Академічна мобільність в українському просторі вищої освіти: реалії, виклики та перспективи розвитку. *Вища освіта України*, 2016. № 2. С. 5–11.
2. Андрущенко В., Силадій І. Поняття педагогічного дискурсу в сучасних наукових дослідженнях. *Вища освіта України*. 2018. № 1. С. 5–10.
3. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка: підруч. Київ–Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 412 с.
4. Васюк О., Виговська С. Соціометричне дослідження міжособистісних взаємин студентів академічної групи. *Молодь і ринок*. 2016. № 5 (136). С. 118–122.
5. Васюк О., Виговська С., Гончарук О. Словник-довідник до вивчення педагогічних дисциплін : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 607 с.

6. Виховання особистості в контексті професійної підготовки студентів аграрних вищих навчальних закладів: колективна монографія / кол. авт.; за заг. ред. проф. С. М. Ніколаєнка. К. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. 400с.
7. Вірна Ж. П., Лазорко О. В., Пустовойт М. В. Особистісна безпека в структурі соціальної зрілості студентської молоді: теоретико-емпірична експлікація. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5. № 10. С. 115–130.
8. Гриньова М. В., Кононец Н. В. Дяченко-Богун М. М. Рибалко Л. М. Ресурсно-орієнтоване навчання студентів в умовах здоров'язберезувального освітнього середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 72, № 4. С. 182–193.
9. Дебич М. А. Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід: монографія. Ніжин: ПП Лисенко, 2019. 408 с.
10. Деркач Т. М., Деркач О. Д. Лекція-візуалізація як форма активізації пізнавальної діяльності студентів коледжу. *Освіта. Технікуми, коледжі*. 2016. № 3, 4 (41). С. 59–63.
11. Джадан О. І. Використання тестів як форма контролю знань студентів при вивченні гуманітарних дисциплін. *Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю*, м. Полтава, 22 березня 2018 р. Полтава, 2018. С. 72–75.
12. Димань Т. М., Боньковський О. А., Вовкогон А. Г. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: навч.-метод. посіб. БНАУ, 2017. Одеса: НУ «ОМА», 2017. 106 с.
13. Єрмаченко В. Є., Дериховська В. І Особливості трансформації світової системи вищої освіти у ХХІ столітті. *Економіка та суспільство*. 2017. № 10. С. 516–522.
14. Кондур О.С. Управління якістю освітніх систем в умовах глобалізації: теорія, методика організації, практика: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 488 с.
15. Кучай О., Андрусик П., Гончарук О., Сироєжко О. Розумні цифрові технології в освіті: навч. посіб. Київ: «ЦП «Компринт», 2023. 187 с.
16. Малезик П. М. Формування дослідницької компетентності в студентів педагогічних навчальних закладів. *Теорія і практика використання інформаційних технологій в навчальному процесі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.*, 30-31 травня 2017 р. Київ, 2017. С. 39–41.
17. Мойсеєнко Р. М. Активізація пізнавальної діяльності майбутніх фахівців засобами активних методів навчання в умовах університетської освіти. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. 159, 97–103.
18. Науменко Н. В. Напрями вдосконалення методик викладання навчальних дисциплін магістрам освітніх, педагогічних наук. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2021. №2, 49-57.
19. Ніколаєнко С. М. Дослідницькі університети у системі освіти та науки України. *Вища шк*. 2014. № 8. С. 7–15.
20. Ніколаєнко С. М., Шинкарук В. Д., Рудень Д. М., Сопівник Р. В., Сопівник І. В., Петрів Г. В., Кушнір А. О., Мойсєєв В. В., Давидова О. П. Програма виховання студента: “Фахівець, громадянин, патріот”. К.: “Комприт”, 2016. 74 с.
21. Освіта майбутнього: концепції, методи, підходи: колективна монографія / кол. авт. ; голов. ред. В. В. Любарець, О. В. Кендюхов, Н. В. Бахмат. Київ: Міленіум, 2020. 310 с.
22. Силадій І. М. Глобалізація системи освіти: механізми демократичної модернізації: монографія. Ужгород: РІК –У. 2020. 376 с.
23. Силадій І., Маринець Н. Професійні компетенції педагога – менеджера в управлінні освітнім процесом. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 1. С. 148–154.
24. Сопівник Р.В. Психологія маніпулятивних впливів К., «ЦП Компринт», 2023. 300 с.
25. Сопівник Р. В., Рахманіна А. С., Санченко О. В. Лідерологія: підруч. для студентів ун-в наук про життя з дисципліни «Лідерологія». Київ: «ЦП «Компринт», 2023. 520 с.

26. Титова Н.М. Теоретико-методичні основи психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання: монографія. За ред. М. С. Корця. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 351 с.
27. Фурдуй С. Б. Компетентнісний підхід у вищій школі в Україні: розробка та впровадження ідей при підготовці фахівців соціономічної сфери. *Молодий вчений*. 2017. № 3. С. 485–489.
28. Avineri N. Research Methods for Language Teaching: Inquiry, Process, and Synthesis. London: Macmillan Education, 2017. 236 p. 14.
29. Döring N., Bortz J. Forschungsmethoden und Evaluation in den Sozial und Humanwissenschaften. Berlin, Heidelberg: Springer (Springer-Lehrbuch), 2016. 1051 s.
30. Catroux M. Méthodologie de la recherche en didactique des langues : guide pratique. Les étapes clés d'un travail de recherche. Pour un usage en autonomie. Ellipses. 2018. 168 p.

Інформаційні ресурси

1. «Голосіївська ініціатива – 2025». URL: <https://nubip.edu.ua/node/3980> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
4. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
5. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
6. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
7. Стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
8. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020–2025 рр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
9. Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія: навч. посіб. 2014. 416 с. URL: <http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/pedagogikavsh.pdf> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
10. Глобальні проблеми і виклики XXI століття в кн. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності. URL: <http://library.if.ua/book/121/8047.html> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
11. Європа 2020: нова стратегія розвитку. URL: <https://www.fra.org.ua/uk/an/publikatsii/analitika/ievropa-2020-nova-strategiehiia-rozvitku> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
12. Історія сучасного світу. URL: <http://www.history.vn.ua/book/suchasnogo/4.html> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
13. Калашнікова Л. М., Жерновникова О.А. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях: навч. посіб. Харків, 2016. 260 с. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1086/3/Калашнікова%20Л.%20М.%20Жерновникова%20О.%20А.%20Педагогіка%20вищої%20школи%20у%20схемах%20і%20таблицях%20.pdf> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
14. Кремень В. Г. Освіта, особистість і соціальний поступ. *Доповідь на VI Українсько-польському форумі «Освіта для сучасності»*. URL: <http://naps.gov.ua/press/releases/777/> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).

15. Луговий В. І. Національна рамка кваліфікацій, які пов'язані з вищою освітою: стан і труднощі розроблення. URL: <http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/219-nacionalna-ramka-kvalifikacij.html> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
16. Педагогіка вищої школи : збірник тестових завдань з дисципліни. Укладач В. І. Кобаль. Мукачєво: МДУ, 2016. 74 с. URL: [123456789/740/1/Kobal%27%20V.M.%20NMV_zbirnyk%20testovykh%20zavdan%27.pdf](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text) (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
17. Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18#Text> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
18. Постанова «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
19. Стояненко І. В. Формування економіки знань як реальність та необхідність сьогодення. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/19.pdf (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
20. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни [Електронний ресурс]: навч. посіб. для підготовки докторів філософії. Уклад.: І. О. Казак. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 116 с. URL : https://cpsm.kpi.ua/Doc/pvsh_lek_phd.pdf (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
21. Щур М. (2020). Якою буде вища освіта після COVID-19? URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/vyshcha-osvita-pisliakoronavirusu/30655858.html> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
22. UIS. (2018). SDG 4 Data Book: Global education indicators 2018. Montreal, UIS. URL : <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/sdg4-data-book-2018-en.pdf>. (Дата звернення: 02.05.2025 р.). (Дата звернення: 02.05.2025 р.).
23. EUROPE 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL : <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%25> (Дата звернення: 02.05.2025 р.).